

Tomàs Martínez Romero (ed.) *Paula, Eustòquia i la Duquessa de Gandia*

Helena Rovira Cerdà

Independent researcher

Ressenya a Martínez Romero, T. (ed.) (2022). *Paula, Eustòquia i la Duquessa de Gandia: traduccions antigues d'obres de sant Jeroni sobre comportament femení*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana; Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2022, 271 pp.

Tomàs Martínez Romero estudia i edita tres traduccions catalanes datades entre finals del segle XIV i el primer terç del segle XVI. Totes tres són trasllats d'obres atribuïdes a sant Jeroni, i constitueixen una síntesi del que en aquell període es considerava que havia de ser la vida religiosa de les dones, ja fossin verges o vídues. A l'*Epístola que sent Jerònim tramès a sancta Eustoxi* es parla de la donzella i de la custòdia de la virginitat; a la *Vida de santa Paula*, de la vídua que vol dedicar-se al servei de Déu; i com el seu nom indica, el *Llibre de la regla y modo de viure de les monges* se centra en la vida dels cenobis femenins.

La primera d'aquestes obres s'ha conservat en un manuscrit redactat entre 1391 i mitjan segle XV, custodiat a la Biblioteca Pública de Tarragona. L'editor hi detecta diversos canvis, omissions i interpolacions que la traducció introdueix respecte de l'original llatí. Per exemple, el text català incorpora alguns passatges manlevats de l'epístola LIV del mateix sant Jeroni *ad Furiam*. Des del punt de vista estilístic, Martínez Romero destaca l'ús de recursos habituals de l'època com ara doblats o expressions multinominals, paràfrasis i

Edizioni
Ca'Foscari

Submitted 2022-09-25

Published 2022-12-16

Open access

© 2022 Rovira Cerdà | 4.0

Citation Rovira Cerdà, H. (2022). Review of *Paula, Eustòquia i la Duquessa de Gandia: traduccions antigues d'obres de sant Jeroni sobre comportament femení*, ed. by Martínez Romero, T. *Rassegna iberística*, 45(118), 383-386.

traduccions explicatives. El resultat final és «moderadament satisfactori» (42).

La *Vida de santa Paula* és la traducció catalana d'una epístola de sant Jeroni dedicada a Eustòquia en ocasió de la mort de la seva mare, Paula. Una de les particularitats d'aquest text que podia atreure l'atenció d'un lector medieval és el relat del pelegrinatge de Paula per terra santa. Tot seguit, després de recordar que hi ha altres obres medievals que esmenten la santa com ara la *Legenda aurea* i el *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, Martínez Romero se centra en la descripció dels tres testimonis que transmeten el text. El ms. 1292 de la Biblioteca Capitular de Saragossa, il·localitzable des de fa dècades, probablement incloïa només els primers nou capítols, amb l'itinerari de Paula de Roma a Betlem. El ms. 13 de la Biblioteca de Catalunya presenta llacunes respecte el text llatí, que Martínez Romero considera que es podrien trobar ja en l'original pres com a base. I, finalment, el ms. M.II.3 de la Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial. L'anàlisi de les variants textuais permet a Martínez Romero afirmar que els dos testimonis conservats pertanyen a una única tradició textual, però transmesa en branques diferents. A més, el text de Barcelona presenta solucions menys conservadores que demostren «una voluntat de revisió que fa sospitar que el seu responsable tenia sentit estètic i, potser -deixem-ho així, com a hipòtesi de treball-, un model llatí de suport al davant, total o parcial» (54). L'estudi conclou que la traducció catalana de la vida de santa Paula conté moments de notable qualitat.

El *Llibre de la regla y modo de viure de les monges* fou imprès en 1517 i, tot i no contenir indicació de lloc ni impressor, s'atribueix a la impremta valenciana de Joan Jofré. Actualment es coneixen dos exemplars localitzats un a la Real Biblioteca del Monasterio de San Lorenzo de El Escorial i l'altre a la Bibliothèque nationale de France. Martínez Romero contextualitza la presència d'aquest text en la València de finals del segle XV i sobretot del segle XVI. En primer lloc, es pregunta per la relació entre aquesta traducció catalana i la versió castellana de Juan de Molina, és a dir la sisena epístola del llibre quart de les *Epístolas de S. Hierónimo*. Impreses en 1520, aquestes *Epístolas* sorgiren també de la impremta de Joan Jofré i foren dedicades a Maria Enríquez de Borja, la mateixa noble a qui el traductor català dedicà el *Llibre de la regla*. Tot i això, «no hi ha indicis clars de relació de dependència entre les dues versions que vagen més enllà del que és normal entre dos textos que tradueixen la mateixa obra» (71), que no és altra que la *Regula monachorum*, atribuïda falsament a sant Jeroni. Més enllà de la traducció de Molina, les obres de sant Jeroni eren conegudes a la València de l'època gràcies, entre altres factors, a l'existència de textos que narraven la vida d'aquest sant.

Pel que fa a la llengua del *Llibre de la regla*, Martínez Romero relaciona la denominació «valenciana llengua» no pas amb una consci-

ència de separació lingüística sinó amb la voluntat d'adherir-se a la tradició artitzada de la València de l'època; en aquest sentit, l'editor afegeix que la llengua d'aquesta obra recorda a la d'autors coetanis com Joan Roís de Corella o Miquel Peres. Pel que fa a la receptora de la dedicatòria, Maria Enríquez de Borja, se'n comenten la religiositat i els seus coneixements de llatí i valencià, i s'apunta la possibilitat que la dedicatòria fos un intent d'aconseguir, indirectament, el favor del seu fill, el duc Joan. Com a part d'aquest ambient d'espiritualitat femenina, s'introdueix breument la història del convent de Santa Clara de Gandia i s'assenyala l'existència de concomitàncies entre el *Llibre de la regla* i les regles d'ordes femenins, tot i que «la comunió d'idees i principis entre aquestes textos 'coletins' i (pseudo)jerònims no s'ha de veure com una relació de dependència, sinó com una confluència de normatives» (95).

Fins ací hem fet un repàs d'alguns dels aspectes principals tractats a l'estudi inicial, que Martínez Romero complementa amb nombroses referències i citacions tant de les obres editades com de qualsevol altre text necessari per a fonamentar els arguments apuntats. Després segueix l'edició de les tres obres, transcrites segons els criteris més habituals en l'edició de textos catalans antics, amb un apartat que inclou tant variants textuais com referències als originals llatins i anotacions de contingut més general. Finalment, en apèndix, el volum es clou amb altres textos complementaris, concretament la vida de sant Jeroni segons dues versions catalanes medievals de la *Legenda aurea*.

